

ПАРТІЙНА СИСТЕМА УКРАЇНИ: ЕТАПИ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЕВОЛЮЦІЇ

Постановка проблеми. Становлення демократичного українського суспільства є неможливим без такої партійної системи, яка б забезпечувала політичну стабільність та включала б до активної участі у політичному житті громадян. Будь-які політичні події ведуть до певних, як кількісних так і якісних, змін у партійній системі. Дослідження всіх етапів партійної системи України дозволить збагнути помилки минулого та ефективніше будувати кращу політичну систему для демократизації суспільства.

Мета. Проаналізувати етапи розвитку та особливості еволюції партійної системи України.

Для досягнення мети ми ставимо наступні завдання:

- визначити основні етапи становлення партійної системи України;
- визначити особливості еволюції багатопартійності в Україні.

Виклад матеріалу. Питання щодо встановлення періодів, тобто етапів еволюції партійної системи України, є дискусійним. Вчені й до сьогодні не можуть дійти спільної думки у визначенні основних етапів розвитку. Як результат, існує надзвичайно велика кількість різноманітних концепцій розроблених такими передовими вітчизняними вченими, як: А. Ключковичем, А. Білоусом, Ю. Остапцем, Ю. Шведом, В. Лещенком, О. Бойком та іншими.

Детально проаналізувавши праці усіх вище зазначених науковців, помічаємо, що існують подібні риси цих періодизацій. На основі цих спостережень можна виділити такі етапи еволюції партійної системи, враховуючи ознаки, які у більшій чи меншій мірі є притаманними для кожної з періодизацій. Виділимо такі етапи еволюції партійної системи України:

- I етап тривав приблизно з кінця 80-х рр. до середини 1991 року;
- II етап має хронологічні рамки з кінця 1991 року до 2004 року;
- III етап розпочинається кінцем 2004 року і триває до 2014 року;
- IV етап бере свій початок з 2014 року і триває досі.

Розглянемо перший етап еволюції партійної системи України, який розпочався зі створення перших опозиційних політичних організацій в кінці 1980-х років, а завершення його збігається з розпадом СРСР у 1991 році. Цей період характеризується становленням багатопартійності, що було спричинене скасуванням славнозвісної шостої статті Основного Закону УРСР.

Формально становлення політичного плюралізму в Україні припадає на 1988-1989 роки, тоді як реально – з весни 1990 року. Саме в період реального створення багатопартійності було сформовано партії усіх можливих політичних спектрів. Більшість демократичних та націонал-патріотичних політичних течій знаходилася в Народному Русі, тоді як ліві – в КПУ. О. Дергачов стверджував, що «спрощений і антагоністичний дуалізм: ідеї національної незалежності і демократії проти радянської комуністичної ідеології».

Другий етап розвитку політичної системи України припадає на кінець 1991 року, а закінчується у 2004 році, коли відбулася зміна форми правління та електоральної формули. Багато науковців називають цей етап еволюції становленням системи поляризованого плюралізму. Важливу роль відіграли вибори 1991 та 1994 років, які встановили особливості електоральної конкуренції та еволюції партійної системи. Дослідження індексу націоналізації політичних сил показує, що партійна система була атомізованою типу, однак мала сильні тенденції до поляризації. На початку цього періоду виділяють такі полюси, як: лівий (КПУ) і правий (НРУ, УРП). Цей етап характеризується створенням численних політичних партій з різноманітним, але чітко вираженими ідеологічним спрямуванням. Характерною ознакою стає виникнення квазіполітичних партій та перехід до партій «одного лідера».

Запровадження змішаної виборчої системи у 1997 році вплинуло на розвиток партійної системи України. Важливою ознакою цього етапу є процес консолідації близьких за спрямованістю політичних сил. Наприкінці цього періоду зберігається поляризація партійної системи, з виділенням вже трьох полюсів – «лівого», «правого» та «центру», однак все більш помітним стає послаблення першого та відхід від чіткого ідеологічного розмежування партій. Конституційна реформа 2004 року ввела новий механізм формування уряду на основі створення парламентської партійної коаліції, а також передбачала перехід до пропорційної системи виборів до ВРУ.

Відповідно початком третього етапу розвитку партійної системи України стає 2004 рік, а завершується разом з Революцією гідності у 2014 року. Саме в цей період партії отримали реальний вплив, ставши одним з найважливіших політичних інститутів. Президентські вибори 2004 року чітко показали розмежування на Захід-Схід. Вибори до парламенту в 2006-2007 роках, з одного боку продемонстрували тенденцію парламентаризації політичного життя, утворення міцних партійних коаліцій та відповідно зростання кількості політичних партій, а з іншого – визначення досить невеликої кількості парламентських партій. Ситуація змінюється після виборів 2010 року, які ознаменувалися початком згорання демократичних реформ. Негативною ознакою також є відновлення змішаної виборчої системи в 2011 році, що гальмувала розвиток політичного плюралізму. Фінансово-промислові (олігархічні) групи починають впливати на формування політичних партій. Відповідно різниця між ідеологіями партій продовжує зникати.

Кардинальні зміни безпосередньо пов'язані із Революцією гідності, яка змінила світогляд людей, тим самим зробила можливим здійснення численних змін у партійній системі України. До влади прийшли нові партії, які повністю витіснили Партію регіонів та її маріонетку – КПУ. Все більше зростає вплив на політичні партії з боку громадянського суспільства.

Початок четвертого періоду збігається із завершенням Революції гідності та триває й досі. Варто зауважити, що характер партійної системи України у постмайданний період, на жаль, не вдалося змінити, тому вона й надалі продовжує зберігати в собі олігархічні риси. Також починають простежуватися зміни спрямовані на перехід від конкуренції партій до партійної картелізації. На початку цього етапу один з політичних полюсів, біполярної багатопартійності, представлявся парламентською коаліцією, інший – Опозиційним блоком. Так тривало до початку 2016 року, коли ситуація кардинально змінилася, через суспільно-економічну кризу та розчарованість в реформах. З цією непростотою ситуацією, що склалася, пов'язані й вибори 2019 року. Саме тому вперше в історії України до влади прийшла повністю нова партія «Слуга народу».

Висновки. Отже, партійна система України, яка пройшла ряд етапів свого розвитку, не досягла конкретної сталої форми, її еволюція досі триває. Фактично усі партії, що її утворюють, а їх більше трьох сотень, мають численні негативні властивості, яких не можуть позбутися. Саме тому, виходячи з попереднього історичного досвіду України, необхідно реформувати партійну систему з орієнтацією на демократизацію. Це можливо при встановленні пропорційної з «відкритими» регіональними списками системи виборів.

Список використаних джерел

1. Балашова О. В. Еволюція партійної системи України через призму показників націоналізації політичних партій. *Регіональні студії*. 2020. № 21. С. 12–20.
2. Гончаренко Н. І. Партійна система України: етапи становлення, перспективи розвитку. *Соціально-економічні, політичні та гуманітарні виміри національного та місцевого розвитку* : зб. наук. ст. учасн. II Всеукр. наук.-практ. конф., м. Полтава, 6 квіт. 2020 р. Полтава, 2020. С. 159–165.
3. Жовта Н. А. Громадянська думка як фактор еволюції партійної системи України. *Участь молоді у розбудові агропромислового комплексу України* : матеріали 31-ї студ. наук. конф., м. Миколаїв, 20–22 бер. 2019 р. Миколаїв : МНАУ, 2019. С.179–181.
4. Шестак Н. Періодизація розвитку партійної системи України. *Вісник Львівського університету*. 2015. Вип. 7. С. 49–57.